

MUHAMMED SAİD ER-RAYHANI'NİN KÜÇÜREK ÖYKÜLERİNDE HÜRRİYET KAVRAMI

Dr. Orhan OĞUZ*

ÖZET

Modern Arap edebiyatı ile ilgili çalışmalar daha çok Ortadoğu ülkeleri, Mısır, Cezayir gibi ülkeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunda orada yürütölen siyasi ve edebi mücadelelerin de etkisi vardır. Ama Fas edebiyatının da ihmal edilmemesi gerekir. Çünkü Fas edebiyatı köklü geleneği olan bir edebiyattır. Modern edebiyat ürünlerinden birisi de küçörek öyküdür. Küçörek öykü kavram olarak yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu hikaye türü kısa ve özlü olma özelliği ile çok kısa bir sürede dünyaya yayılmış; sonrasında içeriği ve verilmek istenen mesajı daha da sadeleştirilerek İngilizcede “very short story” olarak adlandırılan Türkçede ise “küçörek öykü” olarak genel kabul görmeye başlayan yeni bir türe dönüşmüştür. Bu kavram Arap dünyasına da girmiştir. Arap edebiyatçıları da küçörek öykü türünde eserler vermeye başlamışlardır. Küçörek öykünün bir önemli özelliği de konuya odaklı olmasıdır. Bu tür hikâyelerde şahıslar, yer, zaman ayrıntıları ile anlatılmaz. Önemli olan yazarın vermek istediği mesajdır. Bu araştırmada Muhammed Said er-Rayhani'nin küçörek öykülerinde hürriyet kavramı incelenmiştir. Muhammed Said er-Rayhani Fas edebiyatının önemli isimlerindenidir. Fas Yazarlar Birliği üyesidir. Roman, hikâye ve küçörek öykü türünden eserler yazmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küçörek Öykü, Edebiyat, Said er-Rayhani, Fas Edebiyatı

THE CONCEPT OF FREEDOM IN MUHAMMAD SAID ER-RAYHANI'S VERY SHORT STORIES

ABSTRACT

Studies about modern Arabic literature focuses generally over Middle East countries and Countries such as Egypt, Algeria. There is effect of political and literary struggles there. Nevertheless, Moroccan literature is should not be neglected. Because Moroccan literature is a rooted tradition literature. One products of modern literature is very short story. The very short story arise as concept in the 20th century. This story type spread to the Earth in a short time with short and concise feature. Its contents and message simplified and named “very short story” in English. It has turned new kind in Turkish as küçörek öykü. This concept entry to the Arab world. Arabic authors began to writing in storytelling. The most important feature of very short story is be focused on subject. In such stories untold persons, place and time thoroughly. The important thing is the message the author wants to give. In this study, It was examined the concept of freedom in very short story of Muhammed Said er-Rayhani. Muhammed Said er-Rayhani is one important names of Morocco Literature. He is member of the Writers Union of Morocco. He write in type novel, story and very short story.

Keywords: Very short story, Literature, Said er-Rayhani, Morocco Literature, Story

GİRİŞ

Hürriyet kavramı insanın ve toplumun içinde her zaman var olan, onun hayata tutunmasını, gelecekle ilgili ideallerinin daima parlamasını sağlayan bir kavramdır. Hem kişi hem de toplum her zaman hür bir hayat sürmek ister. Bunun için hürriyet kavramı toplumların edebiyatlarında önemli bir yeri işgal etmektedir. Özellikle de ülkesi işgal edilmiş ve bağımsızlık mücadelesi vermiş veya vermekte olan toplumlarda hürriyet özlemi çok ileri boyuttadır. Bu özlemi yazarlar, romanlarında, hikayelerinde, şairler şiirlerinde, araştırmacılar,

* Karamanoęlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Faköltesi. Mütercim Tercümanlık Bölümü. Mütercim Tercümanlık Arapça ABD Öğretim Üyesi. orhanoguz@kmu.edu.tr

araştırmalarında dile getirirler. Hatta toplumlar istiklallerine kavuşsalar bile işgal altında geçirdikleri dönemleri unutamazlar. Edebiyatçıları bir daha hürriyetlerini yitirmemek adına bu özlemi yine diri tutmaya devam ederler.

Bu araştırmada Fas edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Muhammed Said er-Rayhani'nin hikayelerinde hürriyet kavramını inceleyeceğiz. Kendisi roman ve hikâye yazarı, edebiyat ve sanat alanında araştırmacıdır. 2008 yılından beri Fas Yazarlar Birliği üyesidir. Özellikle küçürek öykü, öykü ve roman türünden birçok eser vermiştir (er-Rayhani, 2014, s. 74).

Modern Arap edebiyatı ile ilgili çalışmalar daha çok Ortadoğu ülkeleri, Mısır, Cezayir gibi ülkeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunda orada yürütülen siyasi ve edibi mücadelelerin de etkisi vardır. Ama Fas edebiyatının da ihmal edilmemesi gerekir. Fas edebiyatı köklü geleneği olan bir edebiyattır. Özellikle Endülüs Emevilerinin yıkılışından sonra bazı alim ve edebiyatçıların Fas'a yerleşmeleri ve çalışmalarını burada yürütmeleri (Kudur, 2003, s. 172) Fas edebiyatının köklerinin ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir. Bu alim ve edebiyatçıların Fas ilim ve edebiyat dünyasına çok büyük etkileri olmuştur.

Ayrıca Fas, Kuzey Afrika'nın en batısında yer alması ve Cebeli Tarık Boğazi'nden Avrupa'ya geçiş noktası olması ile stratejik olarak önemli bir konumdadır. Bunun için sık sık işgallere maruz kalmıştır. 1789 Fransız Devrimi sonrası, Osmanlı Devleti'ne dahil olan Kuzey Afrika'yı da kapsayan bir alanda imparatorluk kurma hayali içinde olan Napolyon önce Mısır'ı işgal etmiş, bu işgaller Cezayir, Tunus ve Fas'ın işgal edilmesine kadar gitmiştir (Parıldi, 2010, s. 116). Bu olay Arap edebiyatında modern dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

Fas, XX. yüzyılda da 1912 de tekrar Fransız işgali altına girmiş ve bağımsızlığını 1956 yılında kazanmıştır. Bu işgallerin topluma hürriyet tutkusunu verdiği, edebiyatçıların zihninde hürriyet arzusunu yerleştirdiği bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü toplumu oluşturan fertler toplumun yaşadığı sıkıntılardan daima etkilenmekte hatta bu etki uzun yıllar devam etmektedir. Bir toplumda savaş olmuşsa bu savaşın izleri, savaşı görmemiş, o sıkıntıları yaşamamış kişilerde bile görülmektedir. Toplumun yaşadığı sıkıntılar nesilden nesile yazılı veya sözlü olarak aktarılmakta o günlerin etkisi dededen toruna geçerek devam etmektedir. Muhammed Said er-Rayhani de hürriyete olan sevgisini "Hürriyetin He'sı" adını verdiği küçürek öykülerden oluşturduğu kitabında dile getirmiştir.

Arapçada قصة قصيرة جدا İngilizcede Very Short Story olarak telaffuz edilen küçürek öykü, kavram olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmış bir edebi türdür. Bu kavram ilk olarak Amerikalı hikâye yazarı Ernest Miller Hemingway (ö. 1961) tarafından 1925 yılında edebiyat dünyasına kazandırılmıştır (Şavuş, 2018, s. 364).

Küçürek öykü Arap edebiyatında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu edebi türün kısa ve icazlı olması, edebi ürünlerin sunulduğu internet sitelerinin küçürek öykülere daha geniş yer vermesi bu hızlı yayılda etkili olmuştur (el-Batayine, 2011, s. 222). Arap dünyasında kabul gören bu Hikâye türünün Fas edebiyatına girişi de çok çabuk olmuş birçok yazar bu yeni türle ilgili eserler vermeye başlamıştır (Şavuş, 2018, s. 365).

Kıssa (قصة) kelimesi, anlatmak bildirmek anlamına gelen قص (el-Firuzabadi, 2005, s. 627) fiilinden türemiştir. Eş anlamlısı hikâyedir. Arap edebiyatında her ikisi de kullanılmakla birlikte kıssa kelimesi daha yaygın bir kullanıma sahiptir. Başlangıçtan bu güne kadar Arap

edebiyatında hikâye veya bu araştırmada incelediğimiz ismi ile kısa üç bölümde incelenebilir:

1. Kıssa: Olayları yer, zaman ve şahıslara göre anlatan mensur bir edebi türdür. Bu türde yer, zaman ve şahıslar ayrıntılarıyla betimlenir. Kıssada anlatılmak istenen konu birçok yerde geçebilir. Değişik zamanları içine alabilir.

2. Kıssa Kasira (Kısa Öykü) : Kıssadan daha kısadır. Bir oturuşta okunup bitirilebilecek bir uzunluğa sahiptir (Merami & Arabi, 2016, s. 99). Kıssadaki gibi olay, yer ve şahıslar ayrıntılarıyla betimlenir. Olay daha çok bir yerde geçer.

3. Kıssa Kasira Cidden (Küçürek öykü): Kıssa kasiradan çok daha kısa hikâye türüdür. Kısa ve sözlerinin icazlı, yani çok geniş anlamları içermesi bu türün en önemli özelliğidir (Merami & Arabi, 2016, s. 99). Bu türde olay bir yerde geçer. Yer ve şahıslar ayrıntılarıyla betimlenmez. Zaman bildirilmeyebilir. Önemli olan verilmek istenen mesajdır.

MUHAMMED SAİD ER-RAYHANİ'DE HÜRRİYET KAVRAMI

Hürriyete Giden Yol Basit De Olsa Harekete Geçilmelidir.

Hürriyet kavramının basite alınmasına dair eleştirisi vardır. تحرير “Hürriyete kavuşturma” isimli kısa hikâyesinde el-Halayıkı ve el-Fatur isimli iki şahıstan bahsetmektedir. Hikâye el-Fatur ve el-Halayıkı ile etrafındaki insanların konuşmaları şeklinde cereyan etmektedir. Son sözü söyleyen el-Halayıkı’dır. Fakat buraya kadarki sözler el-Halayıkı’nın mı yoksa el-Fatur’un mu belli değildir. Her ikisinin de olması mümkündür. Zaten küçürek öyküde olaylardaki ayrıntılara yer verilmediği için bu çok önemli değildir.

Hikayede halka “Müziğin görevi nedir?” sorusu sorulmuş, onlar da “Müzik dirileri haksızlıktan hürriyetine kavuşturur.” cevabı vermişlerdir ki bu cevap hem çok ilgi çekicidir. Hem de hikâyedeki olay örgüsünün temelidir. Onlara “Dirileri haksızlıktan hürriyetine nasıl kavuşturur?” diye sorulduğunda ise “Onları oynatarak” cevabını verirler. Bu söz üzerine “Mağrib insanı, ne üzerinde oynar?” sorusu sorulur. Cevap “Mağrib insanı sıcak yüzeyin üstünde oynar.” er-Reyhani’nin buraya kadar anlattığı olaylar halkın inandığı fakat yapmadıkları şeydir. Veya hürriyete gidecek yolda çok basit bir husustur. Ona göre ise her ne şekilde olursa olsun harekete geçmek çok önemlidir. Meçhul yardımcılarından birinden şunu yapması istenir: “Şu kor dolu bidonu boşalt. Halkanın içine ters çevir. İnsanlar üstünde dans edip hürriyetlerine kavuşsunlar.”

تحرير

انتبه الحلايقي إلى الفنون الذي علا محيا الحضور المتعلق حوله فوضع "بنديره" على الأرض ودفع
برجله قرده جانبا ليتفرغ للجمهور:

ما هي وظيفة الموسيقى؟

استيقظ المجهور فجأة ليرد جوابا حفظه عن ظهر قلب:

- الموسيقى تحرر الأحياء من الضيم!

- وكيف تحرر الموسيقى الأحياء من الضيم؟

- بترقيصهم!
 - وماذا يُرَقصُ البندير المغربي؟
 - البندير المغربي يرقص السعادين!
 - والناي المغربي؟
 - يرقص العقارب!
 - والمزمار المغربي؟
 - يرقص الثعابين!
 - والكمّان المغربي؟
 - يرقص المجانين!
 - والهجوّ المغربي؟
 - يرقص الشياطين! ...
 - والإنسان المغربي، على ماذا يرقص؟
 - الإنسان المغربي يرقص على "صفيح ساخن" يسمى فنياً بـ"القعدة" ...
- أطل "الحلاقي" برأسه فوق الأعناق المشكّلة لدائرية "الحلقة" وطلب من أحد أعوانه المجهولين:
- أفرغ ذلك البرميل من الجمر واقبله هنا داخل "الحلقة" ليرقص الناس فوقه ويتحرروا! ...

Hürriyete Kavuşurma

el-Halayıkı, etrafında toplananlara bağırان el-Fatura dikkat etti. Bendirini¹ yere koydu. Kalabalıkla ilgilenmek için ayağı ile maymununu yana itti.

- Müziğin görevi nedir?

Kalabalık aniden ezberlediği cevabı vermek için uyandı.

- Müzik dirileri haksızlıktan hürriyetine kavuşturur.

- Dirileri haksızlıktan hürriyetine nasıl kavuşturur?

- Onları oynatarak.

¹ Defe benzeyen vurmali bir çalgı aletidir.

- *Faslı çalgıcılar neyi oynatır?*

- *Faslı çalgıcı maymunları oynatır.*

- *Fas neyi?*

- *Akrepleri oynatır.*

- *Fas zurnası?*

- *Yılanları oynatır.*

- *Fas kemani?*

- *Mecnunları oynatır.*

- *Fas hüçücü² (telli bir saz)?*

- *Şeytanları oynatır.*

- *Mağrib insanı, ne üzerinde oynar?*

- *Mağrib insanı teknik olarak el-Ka'de denilen sıcak yüzeyin üstünde oynar.*

el-Halayıkı başını boyunlar üzerine kaldırdı. Problem halkanın daire oluşuydu. Meçhul yardımcılarında birinden şunu istedi:

- *Şu kor dolu bidonu boşalt. Halkanın içinde ters çevir. İnsanlar üstünde dans edip hürriyetine kavuşsunlar (er-Rayhani, 2014, s. 27).*

Hürriyet ve Kaybedilen Değerler

Hürriyetin kaybedilmesi kişinin değerlerini ilk kaybetmesi ile başlar. Bu durumu yazar “Dava adamı” hikâyesinde çok net bir şekilde anlatmaktadır. Hikâyede işkence gören bir adam ve ona işkence yapanlar vardır. Fakat kahramanın ismi, ona işkence edenlerin ismi geçmez. Olayın nerede ve niçin gerçekleştiği hakkında da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazar bu hikâyede kişinin çevresindeki olaylara karşı tepkisiz oluşunu eleştirmektedir. Önce çocuklarını alırlar hiç önemsemez. Evini yıkarlar çok basite alır. Arabasını alırlar oralı bile olmaz. Ama sonunda kendisini alıp dövmeye başlarlar. Sonunda beklenen tepkiyi verir ama boşunadır. Yazar burada güzel bir benzetme yapmıştır. İşkence gören adam en sonunda bir çığlık atar. Bu çığlık boğazından bir Gandi çıkıp da cellatlara şöyle söylemesi içindir: “Bizim derilerimiz sizindir. Fakat bizim ruhlarımıza hiçbir zaman nüfuz edemeyeceksiniz.” Yazar burada güzel bir benzetme ile toplumun içinde olduğu şu yanlış ortaya koymaktadır. İnsanlar hürriyete kavuşmak için dahi birinin gelip kendi adına bir şeyler yapmasını veya bir şeyler söylemesini beklemektedirler.

² Telli bir çalgı aletidir.

مناخل

أخذوا أطفاله للضغط عليه وحمله على الوشاية برفاقه والاعتراف بما لم يقترفه فهز كتفيه وقال:

- ليأخذوهم! فلن يعلموهم غير الثأر للحق. لن علموهم غير الانتقام!

هدموا بيته فهز كتفيه وقال:

قبر الدنيا: مجرد قبر!

احتجزوا سيارته فهز كتفيه وقال

- مجسم سيارة: مجرد لعبة!

علقوه وجلدوه فصرخ حتى تمزق فمه ليطل "غاندي" من حلقه ويهمس للجلادين:

- لكم جلودنا ولكنكم لن تستطيعوا أبدا النفاذ إلى أرواحنا!

Dava Adamı

Çocuklarını ona baskı yapmak için aldılar. Bu onu arkadaşını ispiyonlamaya ve yapmadığı şeyleri itirafa itti. Omuzlarını silkti ve dedi:

- Onları alsınlar. Onlara hak için öğ almaktan başka bir şeyi öğretmeyecekler. Onlara intikamdan başka bir şey öğretmeyecekler.

Evini yıktılar omuzlarını silkti ve dedi:

- Dünya kabri. Sadece bir kabir.

Arabasını haczettiler. Omuzlarını silkti ve dedi:

- Bir araba maketi. Sadece bir oyuncak.

Onu asıp dövdüler. Sonunda boğazından bir Gandi ortaya çıkması ve cellatlarına fısıldaması için, ağzı parçalanırcasına bir çığlık attı.

- Bizim derilerimiz sizindir. Fakat bizim ruhlarımıza hiçbir zaman nüfuz edemeyeceksiniz (er-Rayhani, 2014, s. 32).

Hürriyet Kişisel Çıkarlar Değildir

Yazar "Hür Bir Adamdan Bir Aile Vesikasına" başlığındaki hikayesinde hürriyetin başka bir boyutunu gösterir. Kişi evleninceye kadar ilgi odağıdır. Onun için doğum günü törenleri düzenlenir. Kendi kararlarını kendi vermektedir. Bu kararlarını yerine getirmekte de kendisinde bir güç bulmaktadır. Fakat evlenip çocukları olduktan sonra artık sadece kendisi yoktur. Önce sadece kendisine olan ilgi kesilir. Artık doğum günü törenleri kendisi için değil çocukları için yapılmaktadır. Yazar bu durumu bir belgeye benzeterek anlatır. Kişi evlenene kadar yazılıp silinebilen, geliştirilebilen bir belge gibidir. Fakat evlenince bu belgenin üzerine

bir plastik geçirilir. Artık kendisi için yaşamamaktadır. Belgesinde yazılıp silinme, geliştirilme imkanı ortadan kalkmıştır. Yazar kitabın genelinde hürriyet kavramıyla toplumların baskıdan ve zulümden kurtuluşunu anlatmaya çalışmaktadır. Bu hikâyesi ile de hürriyete yanlış anlam yüklenmesinin önüne geçmek istemektedir. Hürriyet kişinin istediği her şeyi yapabileceği, hiçbir sorumluluğunun olmadığı bir kavram değildir.

من رجل حر إلى وثيقة عائلية

في عيد ميلاده السابع، أخبره والده أنه قد بلغ سن دخول المدرسة.
نظر إلى المرأة وأمان إلى نموه وانطلق يعدو خلف والده لتسجيله في المدرسة.
وفي عيد ميلاده الثالث عشر، أخبره والده بأن عليه من ذلك الحين فصاعدا أن ينام في حجرة خاصة به بعيدا عن
أخته
نظر إلى المرأة فوجد شعرا جديدا يغزو وجهه. تتحنح فسمع غلظة جديدة في صوته.
وفي عيد ميلاده الرابع والعشرين أخبره والده بأن عليه إيجاد عمل يعليه على الاكتفاء الذاتي.
نظر إلى المرأة فوجد عضلاته مقتولة والصحة تظل من كل أعضائه وأطرافه.
وفي عيد ميلاده الخامس والعشرين، نصحه والده بالزواج وتكوين أسرة والاستقلال عنهما ورعاية ذريته.
نظر إلى المرأة فوجد جمالا يستحق نقله لنسله وقوة تستحق التخليد في ذريته...
وفي عيد ميلاد ابنه الخامس، سأل عن عمره وعن انقطاعه عن الاحتفال بعيد ميلاده، فكان الجواب من وراء
كنته:

يجب أن تميز بين حياتك سابقا كعازب وبين حياتك الآن كزوجة أسرة. إن الرجل العازب يشبه وثيقة نامية قابلة للإضافة والحذف والتعديل. أما الرجل المتزوج فهو ذات الوثيقة لكن بالبلاستيك فوقها لتجميد المعلومات المدونة على الوثيقة. حين يتزوج المرء يمر بالبلاستيك على طموحاته الشخصية ويصبح، بكل ما أوتي من حضور مادي ورمزي، مجرد وثيقة عائلية.

Hür Bir Adamdan Bir Aile Vesikasına

Yedinci doğum gününde, babası ona okula başlama yaşına ulaştığını haber verdi.

Aynaya baktı ve büyüdüğünden emin oldu. Okula kayıt olmak için babasının arkasından koşmaya başladı.

On üçüncü doğum gününde, babası ona bu günden itibaren kendi odasında kız kardeşinden ayrı uyuyacağını haber verdi.

Aynaya baktı yüzüne saldıran yeni bir kıl gördü. Öksürdü sesinde yeni bir kalınlık hissetti.

Yirmi dördüncü doğum gününde babası ona kendi ihtiyaçlarını karşılaması için bir iş bulması gerektiğini haber verdi.

Aynaya baktı adalelerinin güçlü olduğunu, sağlığın bütün organlarına ve vücudunun her tarafına uzandığını gördü.

Yirmi beşinci doğum gününde, babası ona evlenmesini, bir aile kurmasını, kendilerinden ayrılmasını ve kendi zürriyetini idare etmesini nasihat etti.

Aynaya baktı. Kendi nesli için ayrılmayı hak eden bir güzellik zürriyetini ölümsüzleştirmeyi hak eden bir kuvvet buldu.

Beşinci çocuğunun doğum gününde, yaşını ve doğum günlerinin niye bittiğini sordu. Cevap omzunun arkasından şöyle geldi:

Önceki bekar hayatınla şimdiki aile reisliği hayatını birbirinden ayırman gerekir. Bekar adam, eklemeye, çıkarmaya, değiştirmeye elverişli gelişen bir belge gibidir. Fakat evli adam belgenin kendisidir fakat kaydedilen bilgilerin sabitlenmesi için üstü plastikle kaplıdır. Kişi evlendiğinde şahsi arzularına plastik geçirilir ve kendisine sunulan bütün fiziksel ve sembolik varlığıyla, sadece aile belgesi olur (er-Rayhani, 2014, s. 38).

Hürriyetin Simgesi Uçmak

Yazar bu simgeyi değişik hikayelerinde dile getirir. “Kuşun Hayatı” adlı hikâyeye bir sınıfta geçmektedir. Pencerenin kenarına bir kuş konar. Bu sırada öğretmen bir öğrencinin sorusuna cevap vermektedir. Soru kişinin ne zaman öleceği ile ilgilidir. Öğretmen bu soruyu kişinin huzurlu veya tedirgin olmasına göre açıklar. Her insana aynı sayıda kalp atışının verildiği, huzurlu insanın kalbinin yavaş yavaş attığını, tedirgin insanın ise kalbinin hızlı attığını anlatır. Böylece tedirgin insan daha kısa sürede kalp atışlarını bitirmiş olacaktır. Bu örnek ikinci bir soruyu beraberinde getirir. Öğrencinin ikinci sorusu pencereye konan kuş ve insanı karşılaştıran bir sorudur. Yazar bu karşılaştırma ile hürriyete giden yolu anlatacaktır. Öğrenci insan mı yoksa kuşlar mı daha çok yaşar diye sorduğunda yazar bunu başka bir karşılaştırma ile cevaplandırır. Bu karşılaştırma insan, balık ve kuş arasında yapılmıştır. İnsan ortadadır. Balık altta kuş en üsttedir. En üstte olan kuş hürriyetin sembolüdür. Balıklar yazara göre fazla yaşamaz. Kuşlar ise uçar ve sürekli göç ederler. Geri döndüklerinde gelen kuş yazara göre aynı kuştur. Yani giden kuştur. Uçmak onlara hürriyetlerini vermektedir. Uçarak göç edebilmektedirler. Hürriyetleri ellerinde olduğu için de yazar onları karşılaştırdığı varlıklar içinde en uzun yaşayan canlılar olarak nitelemektedir.

Bu hikayesinde hürriyeti çocukların gözlerinden anlatmaktadır. Hürriyet aslında sadece büyüklerin zihninde olan bir kavram değildir. Küçüklerin de kendi dünyalarında hürriyet tanımı vardır. Fakat bu büyüklerin düşündükleri gibi değildir. Daha basit, daha hayalci ama daha umut doludur. Burada hürriyeti kuşların uçması ve göç etmesi ile özdeşleştirir. Çocukların tepkisi ise “Uçmayı öğreneceğiz.” sözleridir.

حياة العصفير

حط العصفور الصغير على حاشية نافذة القسم لشحن منقاره غير خائف من العيون الصيرة التي أهملت الدرس لتركز اهتمامها عليه.

كان المعلم يجيب على سؤال غير مبرمج لطفل يريد معرفة الموت المحدد بالضبط لكل إنسان كي يسلم فيه روحه:

عندما يولد الإنسان تعطى له ثلاث مئة مليون دقة يبا للتو عددا العكسي نحو النهاية المحتومة. فإذا عاش الإنسان مطمئنا دق قلبه بهدوء وعاش كما تعيش السلاحف مائة ومائتي عام وأكثر من السنين. أما إذا عاش الإنسان متوترا، دق قلبه بتوتر وعاش حياة قصيرة كما تعيش الفئران.

عاد الطفل ليسأله:

وأيهما يعيش حياة أطول: الإنسان أم العصافير؟

آنذاك انتبه الجميع للمعلم الذي يتحدث في موضوع الطائر على النافذة وهو يقول:

الأسماك، تحتنا في أعماق المياه، تعيش حياة أقصر منا. أما الطيور في السماء فوقنا فتعيش حياة أطول منا. إن الطيور التي ترونها في الربيع كل عام هي نفس الطيور التي ألفتكم وألفت جواركم منذ سنوات خلت. إنها تهاجر شتاء وتعود ربيعا ولكنها هي هي:

عمت البسمة وجوه الصغار ورمشوا بسعادة وهم ينظرون ثانية للطائر قائلين بصوت واحد سمعه المعلم والعصفور:

سنتعلم الطيران

Kuşların Hayatı

Küçük kuş, bölüm penceresinin kenarlığına, gagasını sürtmek ve ilgilerini ona yoğunlaştırmak için dersi ihmal eden küçük gözlerden korkmadan kondu.

Öğretmen her insanın ruhunu teslim etmesi için tam olarak belirli bir vaktinin olup olmadığını bilmek isteyen bir çocuğun rasgele sorusuna cevap veriyordu.

İnsan doğduğunda ona 300 milyon kalp atışı verilir. Hemen kesin sona doğru geriye saymaya başlar. Eğer insan huzurlu yaşarsa kalbi yavaş atar. Tıpkı kaplumbağaların yüz, iki yüz ve daha fazla yaşadığı gibi yaşar. Ama insan gergin yaşarsa, kalbi de gergin atar. Farelerin yaşadığı gibi hızlı bir hayat yaşar.

Öğrenci tekrar sordu

- Hangisi daha uzun bir hayat yaşar. İnsan mı kuş mu?

İşte o zaman bütün herkes penceredeki kuş hakkında konuşacak hocaya dikkatini verdi.

- Balıklar, altımızda, suların derinliklerinde. Bizden daha kısa bir hayat yaşarlar. Fakat gökyüzünde üstümüzdeki kuşlar bizden daha uzun yaşarlar. Her sene ilkbaharda gördüğünüz yıllardır sizi ve etrafınızı çevreleyen kuşlar aynı kuşlardır. Onlar kışları göç eder, ilkbaharda dönerler. Fakat onlar yine onlardır.

Bütün çocukların yüzünde gülümseme belirdi. Mutlulukla göz kırptılar. İkinci bir kez kuşa bakarak öğretmenin ve kuşun duyacağı tek bir sesle şöyle söylediler:

- Uçmayı öğreneceğiz (er-Rayhani, 2014, s. 39).

Hürriyetin simgesi olan uçmak “Kelebeğin Dileği” hikâyesinde de görülmektedir. Hikayede küçük bir kurtçuğun uçma arzusu ve sonunda kelebeğe dönüşmesi hürriyete kavuşma fikri çerçevesinde anlatılmıştır. Küçürek öykülerin özelliğine zıt olarak yazar burada uzun cümleler kurmayı tercih etmiştir. Bir cümlesi şu şekildedir:

“Kurtçuk küçük başını uçan kuşların neşe duydukları, güneşin hafif beyaz bulutlar arasında bütün gün ayakları üzerinde durmayı umursamadan yuvarlandığı, nihayetsiz mavi semaya kaldırdı.” (er-Rayhani, 2014, s. 57)

Yazarda hürriyet fikri o kadar ileri boyutta ki buna bir gün bile ulaşmak çok önemlidir. Hatta bir günden az da sürebilir.

إرادة الفراشة

رفعت الدودة رأسها الصغير إلى السماء حيث تمرح الطيور المتزحقة على الزرقة اللانهائية وتتمرغ الشمس طول النهار بين الغيوم البيضاء الخفية غير عابئة بالوقوف على رجليها، فتمنت أن تلتحق بالكائنات المجنحة.

ذرفت دمعة حارة متلهفة على تحقيق أميتها فانشقت المساء للتو وسألها النور المتدفق فجأة من صدعها:

ما الذي يبكيك، أيتها الدودة؟

- حالي.

- وما السبيل للترويح عنك؟

- أن أمكن من الطيران. أن ألتحق بالطيور...

- ولكن لتغيير الأقدار ثمن باهض، أيتها الدودة.

- كل الأثمنة تهو أمام الأمانى.

- سيتحقق لك حلمك ولكن ليوم واحد فقط تلتحقين بعده بالأموات. أتوافقين؟

- موافقة.

- هيا إذن. اختبئي وانتظري.

Kelebeğin Dileği

Kurtçuk küçük başını uçan kuşların neşe duydukları, güneşin hafif beyaz bulutlar arasında bütün gün ayakları üzerinde durmayı umursamadan yuvarlandığı, nihayetsiz mavi semaya kaldırdı. Kanatlı kâinata katılmayı temenni etti.

Arzusunun gerçekleşmesi özlemiyle dolu sıcak bir gözyaşı aktı. Gökyüzü aniden yarıldı ve başına doğru fıskıran nur ona sordu.

- *Seni ağlatan nedir? Ey kurtçuk.*

- *Durumum.*

- *Seni eğlendirmenin yolu nedir?*

- *Uçabilmek. Kuşlara katılmak ...*

- *Fakat kaderlerin değişmesinin pahalı bir değeri var. Ey kurtçuk.*

- *Arzularımın önünde bütün bedellerin hiçbir değeri yok.*

- *Rüyan gerçekleşecek. Fakat sadece bir gün için. Sonra ölümlere katılacaksın. Kabul ediyor musun?*

- *Kabul ediyorum.*

- *Eğer hilekar bir bukalemunun dili veya saldırgan bir kurbağa seni yakalarsa bu ecelden önce de ölebilirsin. Kabul ediyor musun?*

- *Kabul ediyorum.*

- *Haydi o zaman. Gizlen ve bekle (er-Rayhani, 2014, s. 57).*

Hürriyetin Bedeli

Hürriyete kavuşmak için bir bedel ödemek gerekmektedir. Bu bedel ödenmeden hürriyete kavuşmak mümkün değildir. Yazar “Ders” adlı hikâyesinde, dünyanın değişik yerlerinde olaylar yaşanırken, diğer bölgelerdeki insanların herhangi bir harekete geçmeden bekleyip olayları izleyerek amaçlarına ulaşmasının mümkün olmadığını anlatır. Hikâye bir odada geçmektedir. Odada bir televizyon, televizyonun karşısında kafeste bir kuş ve insanlar vardır. Televizyon ve televizyonun karşısında bir kafesin içinde duran kuş hikâyede önemli unsurlardır. Yazar insanları hikâyenin sonunda anmaktadır. Bu da insanların hürriyete kavuşmak için bir şey yapmadıklarının bir göstergesi olmuştur. Her ay televizyonda bir ülkedeki olaylar canlı yayında sunulmaktadır. Önce Tunus, ardından Mısır, Yemen, Libya ve Suriye’deki olaylar. Hikâyenin sonunda şöyle bir manzara vardır. Kuş dahi yaşanan bu olaylara dayanamayıp bir kaçış planı hazırlayarak kafesten uçar gider. Her şey önlerindeki bir televizyon ekranından ayan beyan sunulsa da insanların vurdumduymazlığı, derin uykuları devam etmektedir. Artık televizyondaki yeni haber, kuşun kafesten nasıl kaçtığıdır.

الدرس

جهاز التلفاز المنصب في الزاوية المقابلة للطائر في القفص كان، في الشهر الأول، يبيت بالمباشر وقائع الثورة التونسية.

جهاز التلفاز المنصب في الزاوية المقابلة للطائر في القفص كان، في الشهر الثاني، يبيت بالمباشر وقائع الثورة المصرية.

جهاز التلفاز المنصب في الزاوية المقابلة للطائر في القفص كان، في الشهر الثالث، يبث بالمباشر وقائع الثورة اليمنية.

جهاز التلفاز المنصب في الزاوية المقابلة للطائر في القفص كان، في الشهر الرابع، يبث بالمباشر وقائع الثورة السورية.

جهاز التلفاز المنصب في الزاوية المقابلة للطائر في القفص الفارغ المعلق في الغرفة المليئة بالنفوس النائمة الغارقة في غطيها كان يبث بالمباشر طريقة فرار الطائر من قفصه.

Ders

Köşeye, kafeste duran kuşun karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, birinci ayda, Tunus devrimindeki olayları canlı yayında veriyordu.

Köşeye, kafeste duran kuşun karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, ikinci ayda Mısır devrimindeki olayları canlı yayında veriyordu.

Köşeye, kafeste duran kuşun karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, üçüncü ayda Yemen devrimindeki olayları canlı yayında veriyordu.

Köşeye, kafeste duran kuşun karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, dördüncü ayda Libya devrimindeki olayları canlı yayında veriyordu.

Köşeye, kafeste duran kuşun karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, birinci ayda Suriye devrimindeki olayları canlı yayında veriyordu.

Köşeye, kuşun, uyuyan, homurtulara dalmış kişilerle dolu odada asılı boş kafesinin karşısına konulmuş olan televizyon cihazı, kuşun kafesinden kaçış yöntemini canlı yayında veriyordu (er-Rayhani, 2014, s. 70).

İnsan Hürriyetini Kendisi Engeller

Yazarın “Bana Hürriyetimi Ver Elimi Bırak” başlıklı hikâyesinde Mısırlı ünlü şarkıcı Ümmü Gülsüm Paris’te bir konser verecektir. Kendisini dinlemeye gelecekler onun dilini bilmemektedir. Sadece Cezayirli bir işçi Arapça bilmektedir. Ümmü Gülsüm’ü delicesine sevmektedir. Bunun için bu konsere girebilmek için bir aylık ücretini vermiştir. Konseri aylardır heyecanla beklemektedir. Bu kısımda Cezayirli işçi topluluğa karşı daha güçlü bir konuma sahiptir. Çünkü özellikleri daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Arapça bilen tek kişidir. Ümmü Gülsüm’ü çok sevmesi ve konser için bir aylık ücretini ödeyebilmesi sebebiyle kararlı bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konser başlayınca öyle heyecanlanmıştır ki yerinde duramamaktadır. İşçinin hikâyesinin başındaki güçlü iradeye sahip olan, istediği şeyi yapabilme hürriyetindeki kişiliği değişmektedir. Ümmü Gülsüm şarkısının *أعطني حريتي أطلق يدي* “Bana hürriyetimi ver. Elimi bırak.” dizelerine gelince sahneye doğru koşar. Ümmü Gülsüm’ün ayaklarına kapanır. Ayaklarını öpmek ister ve şu sözleri tekrarlar: *أعطني حريتي أعطيك حريتك* “Bana hürriyetimi ver ben de sana hürriyetini vereyim.”

Yazar burada hürriyet kavramının basit unsurlar için kullanılmasını eleştirmektedir. Çünkü hürriyet onun için çok önemli bir duygudur. Hikâyede ise işçi basit şeyler için hürriyetinden ödün vermektedir.

أعطني حريتي أطلق يدي

فرصة العمر

أخيرا حلت أم كلثوم ببarris لتعني لمن لا يعرفون اللغة العربية.

وحده العامل الجزائري البسيط، الذي دفع أجرته الشهرية ثمنا لتذكرة دخول "الأولمبيا" ومشاهدة حبيبة قلبه التي لا تحسبه غير واحد من جمهورها العريض، كان يعرف لغة أم كلثوم.

وحده العامل الجزائري البسط، الذي انتظر كل هذه الشهور لحضور السهرة، كان يحفظ أغاني أم كلثوم قصيدة قصيدة، بيتا بيتا، كلمة كلمة...

وحده العامل الجزائري البسيط كان يحب أم كلثوم حد الجنون.

حين بدأت طلائع "الأطلال" تفوح في القاعة، كان أطلاله هو تتهاوى إتباعا.

وحين انخرطت آلة الكونترباس في العزف، صار لنبض قلبه العاشق صدى بين آلات العازفين حول حبيبته.

وحين وصلت أم كلثوم مقطع "أعطني حريتي، أطلق يدي" جُن حنون الرجل وجرى بين صفوف الجمهور حتى إذا اقترب من المنصة ارتمى على رجليها ليقبلها وهو يردد:

أعطني حريتي أعطيك حريتك

Hürriyetimi Bana Ver. Elimi Bırak

Ömürde bir defa karşılaşılabilir bir fırsat.

Sonunda, Ümmü Gülsüm Arapça bilmeyenlere şarkı söylemek için Paris'e geldi.

Yalnızca, bir aylık ücretini Olimpiya'ya giriş bileti için ve kendisini, kalabalık izleyicilerinden sadece birisi olarak kabul eden kalbinin sevgilisini seyretmek için ödeyen basit bir Cezayirli işçi, Ümmü Gülsüm'ün dilini biliyordu.

Sadece basit Cezayirli işçi Ümmü Gülsüm'ü delicesine seviyordu.

el-Atlal (Kalıntılar) şarkısının giriş kısmı salonda yayılmaya başlayınca bağlılığından ötürü onun kalıntıları dökülüyordu.

Kontrbas aleti, melodiye katılınca, âşık kalbinin atışı çalgıcıların aletleri arasında, sevgilisinin etrafında bir seda haline geldi.

Ümmü Gülsüm, şarkılarda sevgilisini övmeye başlayınca, ona saygıyla bakan ve onun kastedilen sevgili olduğuna inanan Fransız dinleyicilerin arasında yüksek bir sesle ahlak çekiyordu.

Ümmü Gülstüm أعطني حريتي أطلق يدي “Bana hürriyetimi ver, elimi serbest bırak.” kısmına gelince, adam çılgına döndü. Dinleyicilerin arasından koştu. Sahneye yaklaşınca öpmek için onun ayaklarına atıldı. Şöyle tekrarlıyordu:

Bana hürriyetimi ver. Sana hürriyetini vereyim (er-Rayhani, 2014, s. 72).

SONUÇ

Muhammed Said er-Rayhani'nin kısa hikâyelerinde hürriyet kavramının simgelendiği bazı kavramlar kullanılmıştır. Bunların içerisinde en önemlisi kuşlar ve uçmaktır. Yazara göre hürriyete ulaşmak için şunlara dikkat edilmelidir.

- Hürriyete giden yol bazen çok basit olabilir. Önemli olan harekete geçmektir. Harekete geçilmediği sürece hürriyete ulaşmak mümkün değildir.
- Toplumlar hürriyetlerini elde etmek için bir bedel ödemek durumundadırlar. Bedel ödenmeden oturup bekleyerek ve dünyadaki olayları izleyerek hürriyete ulaşmaz.
- Kişi hürriyetini kazanma yolunda taviz vermemelidir.
- Kişi basit arzular için hürriyetinden vazgeçmemelidir.
- Kişi çok kısa bir zaman diliminde hürriyete kavuşacak olsa bile onu elde etmeye çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

el-Batayine, C. (2011). el-Kıssatu'l-Kasira Cidden Kıraa Nakdiyye. *Mecelletu't-Terbiye ve'l-İlm*.

el-Firuzabadi, M. (2005). *el-Kamusu'l-Muhid*. Beyrut: Muessetu'r-Risale li't-Tıbaa ve'n-Neşr ve't-Tevzi.

er-Rayhani, M. (2014). *Hau'l-Hurriye Hamsune Kıssa Kasira*. Menşuratu Vizarati's-Sekafeti'l-Mağribiyye.

Kudur, A. (2003). el-Hicratu'l-Endelusiyye ile'L-Mağribi'l-İslami ve Netaicuha'l-İctimaiyye ve'l-Hadariyye el-Cezair Nemuzecen. *Mecelletu'l-Ulumi'l-İnsaniyye*, 171-180.

Merami, C., & Arabi, M. (2016). Dirasetu'l-Kıssati'l-Kur'aniyyeti'l-Kasira Cidden ve Anasiruha. *İdaat Nakdiyye*, 93-115.

Parıldı, M. (2010). Fransız Sömürgeciliği Döneminde Kuzey Afrika'da Arap Dili ve Edebiyatına Genel Bir Bakış. *Bilimname*, 115-132.

Şavuş, S. (2018). Teksifu'd-Dilale fi Kusus Sura mine'l-Arşif li Hasen Bartal. *el-Umde fi'l-Lisaniyyat ve Tahlilu'l-Hitab*, 364-374.